

חינוך לחיים

פרשת האזינו

בדורנו מקובל לחנך את הילדים בגישה מקבלת ומכילה, אדיבה ורכה. אישי חינוך רבים מתפארים שמעולם לא נזפו, הענישו או נקטו בגישה תקיפה כלפי מי מתלמידיהם. הורים רבים סבורים כי בימינו ניתן לחנך רק על ידי הפגנת אהבה וחיבה. בלי להפעיל סמכות הורית ובלי ליצור עבור הילדים סביבה תוחמת המציבה גבולות בהירים ומגובנים.

אולם יש לזכור שלמרות שהימין המקרבת אמורה לגבור על השמאל הדוחה, אין פירושו של דבר שניתן ליצור בבית תחושת אנרכיה והפקרות. למרות שתורת החינוך היהודית מבוססת על הכלה, חיבה ואהבה עלינו להיזהר שלא להקרין לילדינו את התחושה שהם יכולים לעשות ככל העולה על רוחם בלי פיקוח וביקורת.

בדברי רבותינו גדולי הדורות אנו מוצאים שיש לאמץ קו חינוכי תחום ומפורש המציב בפני הילד גבולות מוגדרים ומבהיר מה אסור ומה מותר. מהי התנהגות שלילית ומהי התנהגות חיובית. כמו כן, לעיתים לאחר שכלו כל הקיצין ואין מוצא אחר, יש צורך לנקוט בגישה התקיפה של שמאל דוחה, כדי לעלות את הילד על המסלול הנכון.

הרמב"ם מגדיר את גדרי החינוך בזה הלשון: 'ראוי לבית דין להכות את הקטנים על הגניבה כפי כוח הקטן כדי שלא יהיו רגילין בה.' 'אע"פ שאין ב'ד מצווין להפריש את הקטן, מצווה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנאמ' חנוך לנער על פי דרכו'

השל"ה הקדוש כותב בעניין זה דברים נוקבים וחרिפים שאלולי כתבם לא היינו יכולים לאומרים: 'וען כי טבע הנשים רכות, כל כן החיוב מוטל על הנשים ללבוש כלי גבר. רצוני לומר להיות לה אבירות לב להוכיח בשבת מוסר, ולהכות אותו הכאות בטוב. גם כי ישווע ויזעק לבלתי שמוע אליו עד שיסור מדרך הרע וילך בדרך הטוב והישר. ודרך רמז אני אומר 'ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן' רצונו לומר אותן הנשים שמרחמין על ילדיהן לבלתי הכות אותם, הן מכשלות אותם. כלומר ממיתות אותם כאילו הן שוחטין אותם ומבשלין אותם כבשר בהמה וחייה ועופ'

דווקא האבות הם המקשרים את הבנים לתורת קל חי, ודווקא הקשר העמוק בין אבות וילדים הוא הוא המכוון את הילדים לדרך ה'. אי לזאת חייבים לשמור על הקשר הטבעי הזה לבל יתנתק לעולם. הורה המניח לילדיו לחיות בהפקרות מונע מהם את היכולת לדחות סיפוקים ומגדל ילדים שאינם מסוגלים להתמודד ולהתגבר על פיתוים. הורה שאינו יודע לעמוד על שלו בעת הצורך, אינו משדר לילדיו אהבה, אלא חוסר אכפתיות ושנאה, כפי שאמר שלמה המלך 'חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שיחרו מוסר'

המחשה לדברים בפרשת השבוע 'כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף' ומבאר רש"י 'נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו, ואינו נכנס לקינו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהם כוח לקבלו'

לכאורה יש לתמוה, מאחר שהפס' עוסק במידת הרחמנות של הנשר על בניו, מדוע מצא רש"י לנכון לתאר דווקא את הדרך בה הנשר מקיץ את בניו משנתם, ולא את הדרך בה הוא מאכיל ומפנק אותם ודואג לרווחתם?

התשובה לכך היא שבמאמר זה לימד אותנו רש"י יסוד חינוכי גדול, והוא: שהורים המעירים את בנם, מוכיחים בכך את האהבה שהם רוחשים כלפיו. הורים שמעודדים את הילד לא לשכב בחוסר מעש אלא למצות את כוחותיו, מגלים מידת רחמנות. לכן רחמנותו של הנשר מתבטאת דווקא בכך שהוא מקיץ את גוזליו משנתם.

חסד המעורף בלא גבול וצמצום לא 'חסד' יקר כי אם 'דין'. ניתן להמשיל את הדבר לבקבוק של תינוק. שיש בראשו נקב צר, כדי שהעולל יוכל לשתות ממנו בבטחה. אך אם יבוא אי מי וירחיב את הנקב כדי שהתינוק יוכל לשתות חלב בשפע, הוא לא ייטב עם התינוק אלא יביא אותו לידי סכנה. בדומה לכך על ההורים לנהוג בחסד מוגבל ולהעניק שפע חום ואהבה, אך יחד עם זאת ליצור תחומים וגבולות שיאזנו את הילדים ויעניקו להם בטחון והגנה. לקבוע את התמהיל המאוזן של חינוך בשילוב שני הצדדים שאמרנו, לתת לילדים קרבה, הכלה ואהבה, אך מצד שני מציב בפניהם גבולות וגדרים המשרים תחושת ביטחון, רוגע ושלווה.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

יום הכיפורים

אחד הכלים החשובים ביותר להתמודד בחיים הוא ההבנה, שאסור להתייאש. כולנו בני אדם וזה דבר נורמאלי. עלינו להתכונן לכשלוון שיגיע מידי פעם, לדעת שהוא צפוי. אך ביכולתינו להפוך אותו למשהו זמני. היצר הרע אומר לנו בדיוק הפוך! המילה 'עבר' פירושה – חלף, איננו עוד. מעניין לציין כי גם המילה 'עבירה' מגיעה מאותו שורש! הקשר ביניהם נועד להראות לנו כיצד היצר הרע פועל לפעמים. היצר אומר לנו 'שמע, עשית מעשים רעים כה רבים בעבר, כיצד אתה יכול לקיים מצוות כעת? מה נהיית פתאום צדיק? היצר הרע משכנע אנשים החושבים על עברם, שיתייאשו מעתידם. הוא 'עובד' עליהם כדי למנוע מהם להתרומם.

הבעיה בכל כישלוון, הוא לא עצם הכישלוון, אלא מה אתה עושה עימו! אתה יכול לתת לכישלוון להפחיד ולהחליש אותך, להתייאש ולהרים ידים, אבל אז הפסדת את המערכה... אבל אתה יכול לקחת הכישלוון ולהתמודד איתו, ללמוד ממנו מה לא היה טוב, להתחזק ולהשקיע יותר ואז תצליח בסייעתא דשמיא.

ואז יתברר שהכישלוון היה סך הכל מורה דרך שלך להצלחה!!

הכרה בטעויות העבר היא הדרך היחידה להצלחה בחיים, ויום כיפור הוא היום שמוקדש להכרה בכישלוונותינו!! אנחנו חוזרים שוב ושוב על המילים 'חטאתי'. אנחנו מבינים שבדרכים רבות 'החטאנו את המטרה' – משמעותה המילולית של המילה חטא. אנחנו מודים שלא הינו מושלמים. אנחנו מודים שאלו אלוקים היה צריך לתת לנו ציון על מעשינו בשנה החולפת, בחלק מהתחומים היה מגיע לנו פחות מבלתי מספיק.

כבר עשרות שנים שמומחים רבים מבהירים להורים שהדבר היחיד שמותר להם לעשות בחינוך הוא לשבח את הילדים. הביקורת- תמיד הרסנית לביטחון העצמי. וביטחון עצמי הוא הערך הגבוה ביותר שעלינו להעביר לצאצאינו. תנו להם להיות שמחים, אל תעיקו עליהם בהאשמה שהם לא הצליחו למלא איזו שהיא מטרה. לעולם אל תשברו את רוחם באמירה שהם היו יכולים להצליח יותר. וגם מקצוע ההוראה נפל בהדרגה לגישה זו 'לשבח בכל מחיר' מבלי להזכיר כשלוון! ברבים מהמוסדות בוטלו טקסי חלוקת תעודות למצטיינים כי אלה שלא זכו בכבוד עלולים לסבול מירידה בביטחון העצמי שלהם.

אבל מה אם הסוד האמיתי להצלחה- הוא הכישלוון!! התורה מלמדת אותנו שהדרך היחידה להצליח בחיים הוא להכיר בכישלוונותינו!! 'ללמוד להיכשל' – הוא סיכום תמציתי בן שתי מילים לווידי של יום הכיפורים. שדורש מאיתנו להיות מספיק בוגרים כדי להתמודד עם השגיאות האישיות שהורים, מורים וידידים בעלי כוונות טובות ניסו לגונן עלינו מלראות, הוא מבקש מאיתנו להודות שאיננו מושלמים, דווקא בגלל שאנחנו מעוניינים לקחת את האתגר לתקן את עצמנו.

לכן, ביום כיפור, כשנדרש מאיתנו לברר האם חיינו יכולים להחשב כהצלחה. אנחנו נידונים על פי השאלה אם אנחנו אמיצים מספיק כדי להודות על חטאינו ולהכיר בכשלוונותינו!! ההודאה בפני אלוקים ובפני עצמינו על הנקודות בהן טעינו במהלך חיינו, אינה מפחיתה מערכנו, ולהיפך, היא נותנת לנו את החוכמה והכח לצמוח ולהשתפר. ביום כיפור אנחנו בוחנים את עצמנו. אנחנו מבקרים את כל כשלוונותינו. אנחנו לא מתכחשים לחטאים שלנו – אנחנו נשענים על הזיכרון שלהם לשם צמיחה רוחנית.

ביום כיפור אנחנו מכירים באמת, שהכשלוון – ההכרה בו, הלמידה ממנו והקימה ממנו – הוא סודה האמיתי של ההצלחה!!! 'הפסימיסט – רואה בכל הזדמנות קושי ואילו האופטימיסט רואה בכל קושי הזדמנות!!'

בעברית יש למילה 'משבר' כפל משמעות: משבר- מלשון קושי, אבל גם 'משבר' בהקשר של לידה, כאשר היולדת מביאה חיים חדשים לעולם היא יושבת על המשבר. במובן זה, המשבר הינו חלק משמעותי בהצמחת כוחות חדשים לעולם. ר' ישראל סלנט שאל מדוע הקב"ה בחר לקבוע את יום כיפור אחרי ראש השנה?

יום כיפור הוא יום של כפרה ומחילה, ראש השנה מציין את מלכות האלוקים על העולם כולו, ואת התפקיד הייחודי שאנחנו, עמו הנבחר, ממלאים ביקום. האם לא היה הרבה יותר הגיוני להכניס את החג המרומם הזה אחרי שעברנו את תהליך הזיקוק הרוחני של יום כיפור? וענה שלמעשה זה בדיוק להפך!!! אנחנו לא צריכים להיות לגמרי מטוהרים כדי להשיג את המעמד הרם של שייכות לצבאות השמיים. אנחנו מגיעים למעמד המקודש הזה רק מתוך היותנו מה שאנחנו – כן, עם כל הפגמים, הליקוים והחולשות. זה נקרא להיות בן אדם!!

ונסיים בווארט המפורסם שכידוע בכל סיום מסכת יש את הקדיש המיוחד והארוך מהרגיל. מה שמדהים ומתמיה הוא העובדה שהקדיש הנאמר 'בסיום' נאמר גם בהלוויה, מיד לאחר קבורת הנפטר. מה הקשר בין הלוויה לסיום מסכת בש"ס? שמעתי שההסבר כך: החיים הם כמו מסכת. כפי שיש פרקים רבים, חלקם ארוכים וחלקם קצרים. חלקם קשים, אחרים פחות. כך הם חיי של האדם. ישנם פרקים ארוכים ישנם קצרים, חלק קשיים, חלקם מדאיגים, אחרים קלים ומשחררי יותר מדאגות. בחיי האדם קיים פרק הילדות, פרק הנערות, פרק שידוכים. פרק נישואין. פרק חינוך הילדים וגידולם וכו' וכו' עבור כל אדם, החיים שונים. אחד הכלים החשובים ביותר להתמודד בחיים הוא ההבנה, שאסור להתייאש, יהיו פרקים מסוימים שיצליחו, ואחרים לא. ומה שיש לעשות הוא להמשיך קדימה, הלאה!!

ההצלחה בחיים פירושה, הידעה כי למרות שאולי נכשלת בפרק אחד, אתה עדיין מסוגל להתקדם הלאה, אל הפרק הבא... בהצלחה!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com